Temat: Polska w czasach stalinizmu.

Cel: Zrozumiem, dlaczego zmieniła się wewnętrzna polityka PZPR

Instrukcja:

**Zapoznaj się z tematem w podręczniku „Polska w czasach stalinizmu" str. 176-181*

**Zapoznaj się z poniższym materiałem*

**Wykonaj zadania, które zostały oznaczone na czerwono i wyślij rozwiązania nauczycielowi do 3 kwietnia przez platformę TEAMS*

1.Stalinizm

Stalinizm – system poglądów ideologicznych i sposób władania partią i państwem komunistycznym, ukształtowany w okresie, gdy WKP(b) [Komunistyczną Partią Związku Radzieckiego] i ZSRR rządził po dyktatorsku J. Stalin i jego zausznicy [...]. Główne elementy stalinizmu jako doktryny to: [...] teza o możliwości zwycięstwa socjalizmu w jednym kraju [...]; teza o zaostrzaniu się sprzeczności klasowych i walki klas w miarę postępów budownictwa socjalistycznego, będąca uzasadnieniem dla nasilania represji i czystek [...], ciągłego poszukiwania i stwarzania wroga [...].

W życiu wewnętrznym ZSRR stalinizm oznaczał: sztywną strategię budownictwa socjalistycznego [...] i sztuczne przyspieszanie jego etapów; mechaniczne ujednolicanie stosunków własnościowych i struktury klasowo-warstwowej społeczeństwa poprzez przymusową kolektywizację rolnictwa i faktyczne upaństwowienie własności formalnie spółdzielczej oraz poprzez forsowną industrializację [...]. Stalinizm jako forma totalitarnego ustroju społeczno-gospodarczego i politycznego, najpełniej urzeczywistniona w realiach ZSRR [...] charakteryzował się: [...] nastawieniem na autarkię (samowystarczalność gospodarczą); sprowadzeniem marksowskiej idei zniesienia klas do fizycznej eksterminacji rzeczywistych i urojonych przeciwników i programową represyjnością: przekreśleniem elementarnych praw obywatelskich i ludzkich oraz ich gwarancji; stałym rozszerzaniem kręgu podejrzanych i represjonowanych („wrogów klasowych", „wrogów ludu", „szpiegów", „sabotażystów");

zespoleniem masowych represji z systemem niewolniczej pracy w łagrach; cyklicznością czystek kadrowych w kręgach przywódców, aparatu partyjnego i administracyjnego, gdzie skala represji osiągnęła nową historyczną jakość — wewnętrznego ludobójstwa skierowanego przeciwko całym grupom i kategoriom ludności własnego państwa; redukcją kierowniczej roli partii komunistycznych do rządów wąskiej grupy, tzw. ścisłego kierownictwa, z przewagą aparatu bezpieczeństwa i represji [...]; dyktatorską pozycją kierownictwa; stałą indoktrynacją oraz kampanijnymi [...] formami mobilizacji mas (rytualna krytyka i samokrytyka, [...] publiczna i zbiorowa nagonka na przeciwników); skrajnym centralizmem biurokratycznym i nakazowym systemem kierowania gospodarką oraz wszystkimi dziedzinami życia społecznego; [...] zespoleniem skrajnego, rygorystycznego egalitaryzmu dla mas (tzw. urawniłowki) z rozbudowanym systemem przywilejów dla kadr rządzących; uniformizacją życia umysłowego i kultury duchowej (administracyjna ingerencja w spory naukowe, realizm socjalistyczny jako obowiązujący i jedyny możliwy wzorzec estetyczny i ideowy w literaturze i sztuce); kultem jednostki, czyli organizowanym odgórnie, narzucanym indoktrynacją i wymuszanym represjami quasi-religijnym kultem przywódcy.

2. Władza w rękach partii

Powstanie **Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej** często jest traktowane jako początek kształtowania się stalinizmu w Polsce. W swoim założeniu programowym PZPR miała sprawować władzę w imieniu „ludu pracującego miast i wsi". Stała się partią rządzącą. Wprawdzie nie miała monopolu na rynku politycznym, ale pozostałe ugrupowania, jak **Zjednoczone Stronnictwo Ludowe** czy **Stronnictwo Demokratyczne**, były jej przybudówkami i pełniły funkcję pasa transmisyjnego – miały podejmować działania w tych środowiskach, w których wpływy PZPR były mniejsze.

Cała władza w kraju znalazła się w rękach aparatu partyjnego, który ustalał główne kierunki pracy administracji państwowej i nadzorował ich wykonanie. Co gorsza, przedstawicielami tego aparatu władzy często byli wychowankowie szkół partyjnych, podatni na indoktrynację, dodatkowo zachęcani do budowania systemu profitami, takimi jak zakupy w sklepach za żółtymi firankami (wyjaśnienie poniżej) czy możliwość otrzymania mieszkania.

3. Inwigilacja i terror

Nad społeczeństwem czuwało Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego i jego pracownicy. Rozbudowano aparat terroru, gdyż paranoicznie obawiano się wszechobecnego wroga klasowego i imperialistycznego szpiega. Powiększono liczbę etatów w urzędach bezpieczeństwa na różnych szczeblach administracji. Podejrzany mógł być każdy obywatel. W 1954 roku w więzieniach było prawie 6 mln osób. Można było do nich trafić za sabotaż gospodarczy, czyli niewłaściwe wykonanie zawodowego zobowiązania, czy przestępstwo polityczne – a tym mogło być wszystko…

Niestety, znowu nastała era pokazowych procesów. Miały one udowodnić tezę, że sukcesy systemu socjalistycznego powodują zaostrzanie się walki klasowej i stąd czujność rewolucyjna powinna dotyczyć wszystkich. Wróg jest przecież bardzo przebiegły i potrafi ukrywać się nawet na najwyższych szczeblach władzy. W krajach demokracji ludowej doszło do procesów przedstawicieli partii. W Polsce ofiarą „czystek w aparacie partyjnym" stał się Władysław Gomułka.

Jednym z pierwszych etapów oczyszczania partii było utworzenie w lutym 1949 roku specjalnej Komisji Bezpieczeństwa KC PZPR. W listopadzie rozpoczęły się ataki na Gomułkę i jego współpracowników. Zarzucano im odchylenia „nacjonalistyczno-prawicowe". Przyjęto również uchwałę „o wzmożeniu czujności rewolucyjnej". Kolejnym krokiem było aresztowanie osób z partyjnego otoczenia „towarzysza Wiesława" (pseudonim Gomułki) i wymuszanie na nich zeznań, nawet fałszywych, obciążających Gomułkę, a następnie ostateczna rozprawa z nim. Gomułka najpierw utracił funkcje partyjne, a 2 czerwca 1951 roku został aresztowany. W odróżnieniu jednak od wielu działaczy w innych krajach demokracji ludowej zachował życie.

Proces szesnastu rozpoczął rozprawę z przedstawicielami podziemia londyńskiego, natomiast nasilenie walki nastąpiło na przełomie lat 40. i 50. Również i w tym wypadku odwoływano się do procesów pokazowych, w których nie tylko wydawano wyroki śmierci, ale przede wszystkim starano się zdyskredytować sądzonych. Najbardziej chyba spektakularnym przykładem walki z opozycją akowską i próby udowodnienia tezy, że siły podległe rządowi londyńskiemu współpracowały z hitlerowskimi Niemcami, był proces Witolda Pileckiego. Rotmistrz, w ramach pracy konspiracyjnej w okresie II wojny światowej, dał się wywieźć do obozu w Oświęcimiu. Tam założył siatkę konspiracyjną oraz zbierał informacje o zbrodniach hitlerowskich. W 1943 roku udało mu się uciec. Następnie działał w Kedywie oraz brał udział w Powstaniu Warszawskim. Po upadku powstania dostał się do niewoli niemieckiej. Wkrótce po powrocie do Polski został aresztowany, oskarżony o szpiegostwo i skazany na karę śmierci, którą wykonano w 1948 roku. Wśród prześladowanych i straconych znaleźli się m.in. bohaterscy obrońcy Helu, dowódca wileńskiego okręgu AK płk Aleksander Krzyżanowski czy stojący w okresie wojny na czele Kedywu gen. August Emil Fieldorf (pseudonim Nil). Śmierci natomiast uniknął (mimo wyroku) aresztowany w 1946 roku Franciszek Niepokólczycki – komendant Związku Odwetu i prezes WiN (po Janie Rzepeckim). Więzienie opuścił jednak dopiero w 1956 roku.

Realizację takiej polityki umożliwiał, będący na usługach władzy, aparat sprawiedliwości. Zmiany w systemie prawnym nie szły w kierunku, w którym prawo mogło być obiektywnym regulatorem stosunków międzyludzkich, lecz stawało się jednym z narzędzi sprawowania władzy politycznej. Zerwano z podstawowymi zasadami: przestał obowiązywać kanon prawa rzymskiego – „prawo nie działa wstecz". Zamiast 5-letnich studiów prawniczych wprowadzono 15-miesięczne kursy sędziowskie, mające zapewnić kadrę sędziowską będącą przeciwwagą dla sędziów przedwojennych.

4. Plan 6-letni

Zgodnie z zasadą centralnego planowania rozpoczęto realizację kolejnego planu na lata 1950–1955. **Plan sześcioletni** przyjęto w formie ustawy uchwalonej przez Sejm Ustawodawczy 21 lipca 1950 roku. Podobnie jak późniejsze plany pięcioletnie był wielokrotnie modyfikowany (choćby w związku z wojną koreańską i koniecznością zwiększenia nakładów na przemysł zbrojeniowy) i tylko w części zrealizowany. Priorytetem planu było zwiększenie inwestycji i polityka intensywnej industrializacji kraju na wzór radziecki. Przede wszystkim forsowano rozwój przemysłu ciężkiego i metalowego. Sztandarową budową realizowaną w ramach planu sześcioletniego był kombinat metalurgiczny w Nowej Hucie. Zamierzano wybudować robotniczy ośrodek jako przeciwwagę dla inteligenckiego i konserwatywnego Krakowa.

Ceną za intensywną industrializację była stagnacja poziomu życia i ograniczanie inwestycji w innych dziedzinach, a także wydatków konsumpcyjnych. Do społecznych skutków planu

sześcioletniego należał też znaczny wzrost udziału klasy robotniczej w społeczeństwie (m.in. w wyniku migracji ludności wiejskiej do miast).

W związku z realizacją planu sześcioletniego jednym z najbardziej niedoinwestowanych obszarów stało się rolnictwo. W 1952 roku już kolejny raz wprowadzono dostawy obowiązkowe produktów rolnych. Działania te wzbudzały wśród rolników opór, ponieważ za oddawane płody otrzymywali oni połowę wartości rynkowej. Nasilono także politykę kolektywizacji indywidualnych gospodarstw rolnych i tworzenia państwowych spółdzielni. Kolektywizacja była podstawowym elementem polityki rolnej w ZSRR, dodatkowo Kominform w 1948 roku podjął uchwałę o kolektywizacji wsi. Polscy rolnicy, którzy dopiero otrzymali ziemię na podstawie reformy rolnej, nie chcieli jej oddawać, toteż chętnych do kolektywizacji było niewielu. Aby zmusić rolników do oddania ziemi, podwyższano dostawy obowiązkowe zboża, trzody chlewnej, mleka lub nawet rekwirowano zboże, żywiec, zajmowano gospodarstwa. Rozpoczęto także kampanię propagandową pod hasłem walki z kułakami.

5. Propaganda

Bardzo dużą rolę w państwie zaczęła odgrywać propaganda. Przede wszystkim funkcjonował monopol informacyjny, możliwy dzięki nacjonalizacji środków przekazu, przydziałom papieru, a może przede wszystkim wskutek funkcjonowania cenzury. Starano się narzucić odpowiednią wizję świata. Straszono „zgniłym imperializmem", wskazując na dowody złej woli Zachodu, jak choćby zrzucenie stonki na polskie pola przez amerykańskie samoloty (tzw. żuczek kolorado). Media zachęcały do właściwych socjalistycznych zachowań, piętnując te złe: pokazywano przykłady „sabotażystów sypiących piasek w tryby maszyn", kułaków chowających mięso i zboże.

Indoktrynacji społeczeństwa, a zwłaszcza młodego pokolenia, służyły też jednolite programy szkolne. Zwłaszcza przedmioty społeczne nasycone były treściami socjalistycznymi. Od 1951 roku na wszystkich poziomach nauki wprowadzono obowiązkowy język rosyjski. Na studiach natomiast wykładano marksizm i leninizm. Dodatkowo na wyższych uczelniach dokonano weryfikacji kadry, a uczelniane komitety partyjne i ZMP ingerowały w treści wykładów i oceniały ideologiczne zaangażowanie prowadzących. W 1951 roku Kongres Nauki Polskiej przyjął uchwałę o powołaniu Polskiej Akademii Nauk (w miejsce zlikwidowanej Polskiej Akademii Umiejętności), która miała czuwać nad polską nauką. W ten sposób dostosowano się do wzorca radzieckiego: sowietyzacji poddano również badania naukowe. W biologii potępiono „burżuazyjną" genetykę, zastępując ją pseudonaukowymi koncepcjami Trofima Łysenki. Podstawą prac z dziedziny nauk humanistycznych stał się *Krótki kurs historii WKP(b)*. Ustalono kanon lektur obowiązkowych oraz listę książek, których nie należy czytać.

Chcąc mieć społeczeństwo pod kontrolą, wprowadzono opłaty abonamentowe (władza miała informację zwrotną, kto posiada radioodbiornik). Dodatkowo produkowane w Polsce odbiorniki były ustawiane na taką częstotliwość, aby uniemożliwić słuchanie stacji zagranicznych. W Polsce stalinowskiej do głównych zadań należało stworzenie człowieka, który żyje w kolektywie i zachowuje się schematycznie: jak u Gogola mógł on być „mierny, ale wierny". Starano się też poprzez awans społeczny zachęcić ludzi do akceptowania i popierania systemu.

6. Kult jednostki

W okresie stalinizmu w całej okazałości funkcjonował kult jednostki. Oczywiście przede wszystkim doceniano „Wodza Rewolucji”. 21 grudnia 1949 roku była specjalna ku temu okazja: w tym dniu Stalin kończył 70 lat. Obchodom nadano szczególną rangę. Robotnicy podejmowali specjalne zobowiązania produkcyjne, deklarowano wykonanie dodatkowych prac. Artyści tworzyli dzieła, a literaci układali pieśni dla „Chorążego Pokoju”.

Nie ma zadań obowiązkowych do wykonania w tym tygodniu z historii. W związku z egzaminem, który zbliża się wielkimi krokami. Wykorzystajcie ten czas do powtórek z języka polskiego czy matematyki 😊